

NUVOL

L'APUNTADOR

Josep Maria Pou: “Et poses en risc quan acceptes un personatge”

L'actor omple cada nit el Teatre Romea amb 'El pare', l'obra que va consagrar ara fa deu anys el dramaturg francès Florian Zeller

Bernat Puigtobella - 08/02/2023

Josep Maria Pou protagonitza *El pare*, que es representa per primera vegada en català amb traducció de **Joan Sellent** i direcció de **Josep Maria Mestres**. Pou hi encarna l'Andreu, un home d'edat provecta que pateix els primers símptomes d'una demència senil, tot un repte interpretatiu per a un actor de 78 anys. Parlem amb ell d'aquest èxit teatral i de les vicissituds que ha viscut durant els assaigs i les funcions, que s'allarguen fins a finals de febrer i després en una gira arreu del país.

La primera cosa que et voldria preguntar és què t'ha empès a fer una obra sobre la demència senil en aquest moment de la teva vida.

No va ser de cap manera una decisió meva. Normalment la majoria de projectes que he fet en els darrers anys han estat decisió meva, però en els últims anys hi hagut una productora, Focus, que confia en mi: tenim bona relació i sempre parlem, discutim, ens convencem. I hem tirat endavant més d'una producció a proposta seva, com va ser el cas de *Moby Dick*, que va ser una iniciativa molt personal del **Daniel Martínez**, i un encert, perquè va tenir un recorregut molt llarg. I aquesta vegada, després d'haver acabat l'explotació del *Viejo amigo Cicerón*, tenia moltes ganes de descansar i fins i tot als meus 78 anys i després de 55 anys sobre l'escenari, em plantejava de descansar una llarga temporada o fins i tot, i ho dic molt seriosament, de no fer res més.

Plegar?

Però lògicament els productors sempre vetllen per tenir el teatre ple, oi? I llavors, respectant el meu temps de descans, va arribar un moment que em van dir "Josep

Maria, ens agradaria que fessis alguna cosa”, i jo no tenia cap obra en ment, no et dic que estigués desganat, perquè les ganes de fer un gran personatge sempre hi són, però no tenia cap idea. Vaig començar a llegir alguns textos que m’agraden, fins i tot se’m va acudir fer la reposició d’un Pirandello que havia fet al Romea fa uns anys, *l’És així, si us ho sembla*, una que tracta del que és veritat i del que no. I en aquests temps de *fake news* em semblava oportú...

És el primer text que vas fer a Catalunya.

Va ser el primer que vaig fer a Catalunya i en català. I em va semblar que podia tenir una certa gràcia al cap d’uns anys tornar-lo a reprendre, pensant sobretot en la qualitat del text, que tenia una direcció cap al públic molt interessant en aquell moment. Però lògicament és un text amb més de vint personatges.

Això ja no ho pot fer ni el Teatre Nacional.

Era el text que a mi més em tirava, però per qualsevol empresa privada és impossible. I de cop i volta, els productors de Focus em van dir: “Per què no et llegeixes *El pare* una altra vegada?”. La meva primera reacció va ser dir “aquesta obra ja s’ha fet”. Es va representar en castellà al mateix Romea fa vuit anys, amb un muntatge dirigit per **José Carlos Plaza**. Jo ja l’havia vista quan es va estrenar a París ara fa deu anys, fins i tot n’havia llegit l’original francès abans que es traduís al castellà.

“He assajat en un estat de fragilitat que no recordo haver viscut mai”.

I vas tornar a llegir l’obra.

I en rellegir-la, em va passar una cosa nova i és que la peripècia d'aquest home em commovia especialment, perquè després de la pandèmia el problema de consciència que comporta tancar el teu pare en una residència és molt més fort. I vaig pensar que si em passava a mi, també li passaria a l'espectador, encara que ja l'hagués vist. I això em va fer decidir que sí, a banda que és un text de filigrana, d'autèntica orfebreria, molt ben construït, un gran exemple del que abans en dèiem *carpinteria teatral*, en què l'autor sap quant ha de durar una escena, quant ha de durar una frase...

Una obra que és com una partitura, perfectament mesurada, i aquí hi ha un aspecte molt tècnic que heu de controlar amb el director.

Amb el **Josep Maria Mestres** teníem clar de bon principi que estàvem davant d'una partitura. Ja des de la primera escena de la funció, en què pare i filla plantegen el problema, és una escena que té un ritme absolutament musical en les rèpliques, de tal manera que cada dia, abans de la funció la **Rosa Renom** i jo assagem aquesta escena. Cada dia escalfem amb aquesta escena, perquè som conscients que ha de tenir un ritme gairebé *pizzicato*, que no pots perdre ni un segon i has d'entrar a la funció amb l'instrument ben afinat.

Però també t'ha de quedar un marge de llibertat a l'hora de fer el personatge. Com heu negociat entre les exigències del text i el personatge que ha d'emergir d'aquesta partitura?

El Josep Maria Mestres, amb qui ja havia treballat a *Justícia* de **Guillem Clua** al TNC i en vaig quedar molt content, té molta sensibilitat al respecte, i em va deixar d'alguna manera la llibertat que jo plantejés com veia aquesta obra al principi dels assajos. És un balanceig que s'ha de tenir amb els directors, cadascú té sempre la seva proposta, i el que es tracta és de fusionar-les. Tot això més

enllà d'escoltar, d'entrada, molt disciplinadament la proposta del director, és el primer que s'ha de fer sempre, però llavors anar jugant, anar fusionant.

Fins a quin punt us va condicionar el fet que ja se n'hagi fet una versió cinematogràfica protagonitzada per Anthony Hopkins?

Vols dir que un referent com **Anthony Hopkins** m'hauria d'intimidat, oi? Bé, en aquests casos el que has de fer és convertir la competència en un al·licient. El senyor Hopkins té tot el dret a fer-ho així, a ser reconegut amb un Òscar, però jo també puc tenir la meua visió particular del personatge que pot coincidir o no amb la d'ell. Que hi coincidirà en part perquè hi ha un text tan meravellosament ben escrit, i tan ben pausat i ben estudiat, però no deixarà de ser la meua. I has d'enfrontar-te a això sense cap por, ningú ha d'establir competència entre el senyor Josep Maria Pou i el senyor Anthony Hopkins, de la mateixa manera que no n'estableixes amb qualsevol altre actor que faci un personatge clàssic.

I com vau entomar el personatge?

Jo recordo de manera general com era el personatge que feia **Héctor Alterio**, recordo molt bé el de Hopkins, perquè el tinc més present, i cap dels dos m'acabava de convèncer en un aspecte del personatge que s'infereix de la lectura de l'obra, perquè es menciona diverses vegades. Hi ha un moment en la segona meitat de la funció en què la filla repeteix dues vegades: "Quina pena, ja no queden ni les restes de l'home que va arribar a ser, era un home molt *autoritari*". I a mi aquesta definició em va donar la pauta de com havia de començar aquest home: mostrant la seva autoritat, no malhumorat ni amb mal caràcter, però sí com un home que ha criat les seves filles amb autoritat, i això es nota. I sí que és veritat que jo, per la meua manera de fer, tinc una certa tendència a fer aquesta mena de personatges.

En els últims anys has fet personatges heroics.

I pensava que, per descomptat, havia d'allunyar-me molt dels personatges heroics que he fet últimament, Ciceró, Sòcrates, Ahab..., però que podia començar amb aquest home ple d'autoritat i mostrar com de mica en mica s'anava desfent, i això m'emociona. Ara només parlant amb tu ja

m'emociona pensar que aquest home que comença dient "Res, no ha passat res, què collons, no necessito a ningú", acaba plorant i dient "mama, que vingui la mama".

Un viatge d'un extrem a l'altre.

I aquest era el desafiament de construcció del personatge. Però llavors va passar una cosa que no l'he explicada a ningú, i és que pocs dies després de començar els assajos vaig començar a tenir vertígens, uns vertígens que ja havia tingut fa molts anys i que em feia perdre l'equilibri. I vam haver d'interrompre els assajos durant uns quants dies. Fins i tot dubtava si no arribaria a estrenar. I aquesta commoció, no només per mi, sinó pel director, pels productors, i per la mateixa companyia, gairebé al bell mig dels assajos, ens va col·locar a tots en un estat de sensibilitat especial que crec que va ser boníssima pel resultat final de l'espectacle. Tota la companyia estava preocupada per mi com realment ho havia d'estar en la ficció. I, per altra part, jo em trobava disminuït físicament, amb l'empenyament que això suposa, i em sortia aquella dignitat de dir "jo no estic malament, no vull estar malament, he de fer l'esforç", i tot això anava en benefici del muntatge. Ara, he de dir que aquells assaigs van ser complicats, però vam arribar a l'hora per estrenar-ho.

"El personatge de l'Andreu té molt a veure amb el Rei Lear, si t'hi fiques a fons ho trobes cada vegada més".

Tot va ser a fi de bé, doncs.

Em va col·locar en un estat de fragilitat que no recordo haver viscut mai. Jo que sempre he viscut amb empenya, tinc 78 anys i vaig vivint com si en tingués 18, i molt energètic, de cop i volta em trobava amb les mateixes pors, salvant distàncies, del personatge.

Parlem d'aquestes pors.

El personatge té una por especial perquè és molt intel·ligent i s'adona que li estan esborrant el món i no ho entén. Aquesta por que té el personatge jo també l'he passat davant del dubte de si podria estrenar *El pare* o no. Potser gràcies a això el personatge ha sortit, pel que em diuen, molt humà, molt proper, tendre en el fons, i el mèrit ha estat pràcticament de les circumstàncies, més enllà del talent que pugui tenir cadascú.

I potser també que t'has vist a tu mateix abismat en uns fantasmes personals. A vegades quan encarnem personatges també ens posem en risc...

Et poses en risc quan acceptes qualsevol personatge, qualsevol personatge que no tingui res a veure amb tu. En el moment d'acceptar aquest personatge i aquest projecte, ara fa pràcticament un any, no podia sospitar que em vindrien els vertígens, només pensava que m'enfrontaria a un d'aquests grans personatges que havia fet i que requereixen gran quantitat d'expressió, com passa amb el Rei Lear...

Parlem del Rei Lear perquè em sembla que hi ha punts de contacte, oi?

Sí, el personatge de l'Andreu té molt a veure amb el Rei Lear, si t'hi fiques a fons ho trobes cada vegada més. Per mi el meu repte era treure tot allò i fer un personatge que surt a l'escenari amb pijama i sabatilles, que és una cosa no havia fet mai a la vida. Jo no havia sortit mai a un escenari amb roba tan íntima, d'alguna manera, i aquest era el repte. I ara he de dir que pocs personatges m'han fet emocionar tant, m'han fet tremolar tant dalt de l'escenari com aquest.

Parlant amb el teu traductor, Joan Sellent, comentàvem que hi ha un humor que recorre aquesta obra, un

humor que potser en la pel·lícula del Hopkins va quedar molt atenuat i que vosaltres, en canvi, heu sabut fer aflorar, que és aquest humor shakespearia que barreja el més fosc amb el més lluminós.

Hi ha un humor, i el Joan ho sap molt bé i ha sabut potenciar-ho a través de la seva experiència amb Shakespeare, però hi ha aquest humor una mica canalla que té **Shakespeare**. I, efectivament, en la pel·lícula es va tallar tota la vena d'humor. La pel·lícula desorienta molt perquè està firmada pel mateix **Florian Zeller**, i per tant es podria considerar la versió canònica de l'autor, però jo no hi estic massa d'acord. A mi em sembla que l'Anthony Hopkins, i ho dic amb tots el respecte per aquest gran actor, fa una versió molt plana del personatge; no aixeca mai la veu, no mostra en cap moment el caràcter autoritari de l'home... I no li trobo tampoc una altra cosa que a mi m'agrada molt, i és veure com aquest home lluita desesperadament des de dintre per mantenir la dignitat, per sentir-se digne... Hi ha dos o tres moments en què el gendre l'amenaça i gairebé li pega, moments terribles en què el protagonista se sent humiliat, i gairebé diria que són moments per mi de lucidesa, com si aquests cops i amenaces el fessin reaccionar i li fessin oblidar la malaltia, perquè li surt l'amor propi, la dignitat de no deixar-se humiliar.

Parlàvem del Rei Lear que, com aquest pare que encarnes tu, també té una relació conflictiva amb una filla...

La relació amb la seva filla em recorda molt una escena brutal de *Rei Lear*, que fins i tot a mi em feia mal el cor quan la interpretava, en què ell diu a la seva filla embarassada: "Tant de bo això que portis a dintre es converteixi en una serp maligna que et vagi menjant per dins". És una de les coses més terribles que s'han escrit mai en contra d'un personatge, no? Hi ha molt de Lear a *EI*

pare, però el que més hi ha de Lear és el fet d'un home que ho ha sigut tot, que ho ha tingut tot, i que de sobte es troba absolutament despullat, sense res, i que ha de tornar a aprendre a ser un home. Crec que Lear consisteix única i exclusivament en això.

La certesa de viure a la intempèrie.

Ho ha tingut tot, tot el poder, totes les vestimentes, i de cop i volta es troba despullat i ha d'aprendre a relacionar-se amb els altres d'una manera nova. I això és el que li està passant a l'Andreu a *El pare*. Fa uns dies, arran de la mort de **Xavier Rubert de Ventós**, la seva filla va publicar a *La Vanguardia* un escrit impressionant, que em va posar la pell de gallina i em va servir perquè aquell dia jo fes una funció diferent de les que havia fet abans. Perquè la Xita Rubert ho deia molt bé: “No has de lamentar-te de l'home que s'ha perdut, has d'acostumar-te a tractar amb l'home que està naixent, amb l'home que s'ha transformat”. I això és el que li passa a aquest home que ha de començar a aprendre codis de conducta, i els altres també cap a ell.

I molts espectadors han viscut situacions semblants.

Jo no havia tingut mai tant contacte amb l'Alzheimer, però em sorprèn com n'està d'estesa aquesta malaltia. Cada dia, en acabar la funció, hi ha gent que s'espera al vestíbul per dir-me: “El meu pare, la meva mare, l'estic cuidant, el vaig cuidar...” . Hi va haver el cas d'una senyora, els primers dies, que em va commoure molt especialment i no l'oblidaré mai, perquè em va fer entendre per què serveix el teatre, si és que serveix per a alguna cosa. Aquella senyora em va dir: “Perdoni'm, només l'entretinc cinc minuts. Li vull agrair especialment la seva feina i la de tota la companyia, però li vull explicar el que m'ha passat aquí. Fa sis mesos que em vaig veure obligada, en contra de la meva voluntat, a portar la meva mare a una residència. Des del mateix dia que la vaig deixar, ja fa sis mesos, cada dia em llevo amb un sentiment de culpa horrorós pensant que soc la pitjor filla

del món. I cada dia la vaig a veure a la residència, i en marxo plorant pensant que soc la pitjor filla del món. I avui, veient la funció i veient-la amb 400 persones en el pati de butaques que ploraven al mateix temps que jo i que s'emocionaven al mateix temps, se m'han obert els ulls i m'he adonat que no soc l'única filla del món, que som molts els que ens veiem obligats a fer això, i m'he descarregat la motxilla de culpa que portava”.

És la catarsi.

M'hauria agradat gravar-la dient aquestes paraules, perquè això és el teatre i la gent a vegades no sap explicar-ho. Ho va explicar millor que ningú.

Una experiència col·lectiva en un lloc tancat i que saps que estàs allà però no només amb els actors, estàs amb altra gent...

Compartint una història amb una quantitat de desconeguts que no es coneixen, que no s'han vist mai i decideixen trobar-se en un dia i una hora concreta, en un local concret, per emocionar-se amb una història concreta, i llavors sortir i no tornar-se a veure mai més. Em sembla que aquest és el miracle del teatre.
